

Biznesa pieeja strīdu risināšanai

Strīdu risināšanas klauzula, kas tiek laicīgi izplānota kā uzņēmuma biznesa stratēģijas daļa, ļauj sagatavoties un būt veiksmīgākā pozīcijā, ja starp darījuma pusēm strīds laika gaitā tomēr rodas. Laicīgi izplānota uzņēmuma politika par strīdu risināšanas izvēlēm ļauj iespējamās strīdus situācijas sagaidīt bez liekiem pārsteigumiem un ar skaidrāku priekšstatu par iespējamām tiesāšanās izmaksām un izredzēm. Tādējādi par strīdu risināšanas klauzulām var domāt kā par biznesa instrumentiem, kas pieejami uzņēmējam, līdzīgi kā garantijas, nodrošinājumi, līgumsodi, apmaksas noteikumi vai atbildības ierobežojumi.

Pastāv divi priekšnoteikumi, lai strīda risināšana noritētu iespējami veiksmīgi. Pirmais – jau laicīgi izplānot, kādi ir konkrētā darījuma riski, un otrs – pareizi izvēlēties tiesu.

Tāpat ir būtiski saprast, kādu rezultātu būs iespējams panākt konkrētajā procesā un vai no pretējās puses vispār ir iespējams kaut ko piedzīt. Ne vienmēr nauda ir galvenais tiesāšanās mērķis. Nereti tas notiek, lai atgūtu zīmola reputāciju vai raidītu signālu citiem, ka uzņēmējs šādu situāciju nepieļaus. Jāsaprot arī, kurās valstīs labvēlīgo spriedumu gribēs izpildīt un attiecīgi – cik viegli konkrētais spriedums šajā valstī būs izpildāms.

Kā izvēlēties tiesu?

Darījuma summa, darījuma valoda un darījuma pušu pārstāvētās valstis ir trīs galvenie kritēriji, kas ļauj ātri noteikt to, kuru strīdu izšķiršanas veidu izvēlēties un tad tālāk vērtēt konkrēto institūciju un procesu nianšes. Latvijā populārākie risināšanas veidi ir (a) valsts tiesa, (b) vietējā šķīrējtiesa un (c) starptautiskā šķīrējtiesa. Katram no šiem veidiem ir priekšrocības un trūkumi.

Latvijas tiesa – lēna un uzticama

Valsts tiesas priekšrocība viennozīmīgi ir tās pieejamība, salīdzinoši zemās izmaksas, procesuālie piespiedu līdzekļi un iespēja prasību nodrošināt, kā arī iespēja nolēmumus pārsūdzēt. Latvijas tiesas spriedumus ir juridiski ļoti vienkārši izpildāms Latvijas teritorijā, kā arī visā Eiropas Savienībā. Ja spriedumu būs nepieciešams izpildīt ārpus Eiropas Savienības kādā valstī, ar ko Latvijai nav noslēgts divpusējais sadarbības līgums, ar sprieduma izpildi var rasties problēmas, jo to regulēs konkrētās valsts likumi.

Kā negatīvais jāmin tas, ka process ir formāls un smagnējs. Tiesneši parasti nav specializējušies konkrētu kategoriju strīdu izskatīšanā, un sarežģītos strīdos, kas ietver ārvalstu elementu (piemēram, starptautiskas konvencijas vai ārvalstu likuma piemērošanu), zemāko instanču spriedumos nereti var sagaidīt pārsteigumus. Tiesājoties visās trīs tiesu instancēs, tiesvedība ilgst vairākus gadus, mutvārdu sēdes tiek nozīmētas ar būtiskiem laika

pārtraukumiem starp tām, un mazāk godprātīgiem lietas dalībniekiem ir salīdzinoši labas iespējas nodarboties ar “procesuālo huligānismu”, tādējādi vilcinot lietas izskatīšanu.

Vietējā šķīrējtiesa – ātra un lēta

Latvijā šobrīd darbojas 68 pastāvīgās šķīrējtiesas, ar kuru sarakstu var iepazīties Uzņēmuma Reģistra [mājaslapā](#). Šāds šķīrējtiesu skaits ir īpaša Latvijas specifika, jo reti kurā pasaules valstī ir vairāk par pāris šķīrējtiesām. Kā būtiskākais trūkums izvēlei par labu Latvijas šķīrējtiesām ir jāmin skandalozī sluktais Šķīrējtiesu likums, kas šķīrējtiesu darbību būtiski ierobežo un liedz procesu padarīt tikpat uzticamu kā starptautiskā šķīrējtiesas procesa gadījumā. Proti, Latvijas šķīrējtiesas procesā prasības pierādīšanai nav iespējams izmantot nedz lieciniekus, nedz ekspertus, ja vien tie neuzstājas kā puses pilnvarotie pārstāvji. Tāpat puses šķīrējtiesnešu izvēlē ir ierobežotas ar konkrētās šķīrējtiesas piedāvāto šķīrējtiesnešu sarakstu. Arī tad, ja strīds ir tehniski sarežģīts un tā risināšanai noderētu specifiskas nozares zināšanas vai pieredze, pusēm tiek liegta iespēja iecelt atbilstošas kvalifikācijas vietējos vai ārvalstu speciālistus kā šķīrējtiesnešus.

Kā pozitīvais jānorāda tas, ka vienkāršos strīdos, piemēram, parāda piedziņas lietās, vismaz daļa no Latvijā pieejamām šķīrējtiesām darbojas efektīvi. Šķīrējtiesas process ir būtiski ātrāks un lētāks nekā valsts tiesas process, un bieži par šķīrējtiesnešiem var iecelt kvalificētus advokātus, kas domā “biznesa valodā”. Tāpat puses var paredzēt, ka šķīrējtiesas procesam jānotiek nevis latviski, bet citā valodā, kas, iespējams, ļauj ietaupīt tulkošanas un citas izmaksas. Protams, tas ir pieņemot, ka starp tiesnešu kandidātiem, ko šķīrējtiesa piedāvā izvēlei (kas dažreiz nav vairāk par desmit), pietiekami daudziem būs nepieciešamās valodas prasmes, lai izšķirtu strīdu un uzrakstītu spriedumu, piemēram, vācu valodā.

Starptautiskā šķīrējtiesa – specializēta un globāla

Par starptautisku šķīrējtiesu dēvē šķīrējtiesu, kas specializējusies tādu komercietību strīdu izšķiršanā, kur puses ir no dažādām valstīm un kas neatrodas Latvijā (t.i., nav pakļauta Šķīrējtiesu likumam). Pasaulē ir diezgan daudz šādu šķīrējtiesu – gan vispārēju, gan tādu, kas specializējas noteiktu nozaru strīdu izšķiršanā, piemēram, kuģniecības strīdos vai graudu tirdzniecībā.

Lai arī katrai šķīrējtiesai ir nelielas reglamenta un procesuālo tiesību nianšes, kopumā process ir vienādots un paredzams, tādējādi nodrošinot vienādas tiesiskās iespējas dažādu valstu uzņēmumiem savu interešu aizsardzībai. Kā lielākais ieguvums, izvēloties strīdu risināt starptautiskajā šķīrējtiesā, ir tās sprieduma starptautiskā izpildāmība. Proti, šķīrējtiesu spriedumu starptautisko izpildīšanu regulē [1958.gada Nujorkas Konvencija par ārvalstu šķīrējtiesu nolēmumu atzīšanu un izpildīšanu](#). Šī konvencija ir saistoša vairāk nekā 160 pasaules valstīs, nosakot vienādu tiesisko ietvaru šķīrējtiesu spriedumu atzīšanai un izpildīšanai. Protams, kā to rāda Latvijas tiesu prakse, ar konvencijas izpratni un piemērošanu tiesām mēdz būt problēmas, taču tie drīzāk ir izņēmuma gadījumi. Otrs būtiskais ieguvums ir strīda izšķiršanai piesaistīto tiesnešu profesionālā kvalifikācija. Puses ir tiesīgas izvēlēties jebkuras valsts vai profesijas šķīrējtiesnesi, ja tās uzskata, ka tieši šī tiesneša zināšanas ļaus pareizi novērtēt strīda būtību un pieņemt taisnīgu lēmumu. Arī pašu šķīrējtiesu administrācijas, kas iecel šķīrējtiesnešus, rūpīgi vērtē strīda būtību, nepieciešamās prasmes, šķīrējtiesneša kandidāta reputāciju un neieinteresētību strīda iznākumā, kā arī seko līdz pieņemto spriedumu kvalitātei. Trešais ieguvums ir šķīrējtiesas procesa paredzamība laika un procesuālās kārtības ziņā. Proti, jau procesa sākumā pēc šķīrējtiesas sastāva izveidošanas puses un šķīrējtiesneši savstarpēji saskaņo procesuālo darbību un termiņu laika grafiku, ļaujot to pieskaņot plānotajiem pierādījumiem (vai būs ekspertu atzinumi un liecinieki), pierādījumu daudzumam un strīda sarežģītībai. Tādējādi jau uzreiz pēc lietas ierosināšanas pusēm ir zināms, kuros datumos, piemēram, pēc gada notiks

šķīrējtiesas sēde. Attiecīgi lietas tiek izskatītas vienā piegājienā, un tādi iemesli kā negaidītas slimības lapas vai vēla lūgumu pieteikšana neietekmē šķīrējtiesas procesa norisi.

Kā negatīvais noteikti ir jāmin paaugstinātās procesa izmaksas un nepieciešamība piesaistīt juridiskās palīdzības sniedzējus, kas pārzina starptautiskā šķīrējtiesas procesa nianšes un instrumentus.

Cik izmaksā tiesāšanās process?

Tiesāšanās procesa kopējās izmaksas veido dažādas izmaksu kategorijas. Tās parasti ietver valsts nodevas vai šķīrējtiesu nodevas un šķīrējtiesnešu atlīdzību, izdevumus par juridiskajiem pakalpojumiem, tulkošanas un pierādījumu savākšanas izmaksas, kā arī sprieduma izpildes izdevumus. Rēķinot tiesāšanās izmaksas, noteikti būtu vērts apsvērt, vai tās būs atgūstamas no zaudētāja. Piemēram, Latvijas tiesā atgūstamo tiesāšanās izdevumu apjoms ir būtiski ierobežots un piesaistīts strīda vērtībai. Starptautiskajā šķīrējtiesas procesā tiek vērtēts izmaksu samērīgums ar ieguldīto darbu, kā arī puses uzvedība procesa laikā ("procesuālais huligānisms" var tikt sodīts, samazinot atgūstamo izmaksu summu).

Tāpat jārēķinās, kādā valodā notiek strīda izskatīšana, kāds būs strīdam piemērojamais likums un kādā valodā būs pierādījumi. Praksē ir gadījumi, kad puses ir spiestas tulkot vairākus tūkstošus lapaspušu ar pierādījumiem, kas satur kāda pierādījuma pielikumā esošu tehnisku dokumentāciju, vai iesniegt latviešu valodā iztulkotu pilnu Japānas civillikumu, lai ļautu tiesai pārliecināties, ka lietā pievienotā pilnvara ir bijusi atbilstoši izdota. Rezultātā, pusēm par pārsteigumu, tulkošanas izmaksas var būtiski pārsniegt tiesas nodevas un izdevumus par juridisko palīdzību.

Salīdzinošai uzskatei tabulā iespējams aplūkot, cik aptuveni izmaksā tiesāšanās process dažādās tiesās – Latvijas tiesā, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras (LTRK) Šķīrējtiesā, Starptautiskās Tirdzniecības kameras Šķīrējtiesā (ICC), Stokholmas Tirdzniecības palātas Šķīrējtiesas institūtā (SCC), Somijas Tirdzniecības palātas Šķīrējtiesas institūtā (FCC) un Viļņas Komerציālaajā šķīrējtiesā (VCCA).

Tiesāšanās nodevu salīdzinājums, EUR

Prasības summa, EUR	Latvijas tiesa*	LTRK**	SCC**	ICC**	FCC**	VCCA**
50 000***	1 550	1 500	11 000	11 000	9 250	3 050
100 000***	2 350	2 000	13 200	15 800	10 900	4 150
1 miljons	10 500	7 500	60 800	62 700	48 500	12 050
10 miljoni	64 500	12 500	155 700	170 800	123 000	26 900

* Viena instance

** Viens šķīrējtiesnesis

*** Vienkāršotais process, ja tāds iespējams

Praktisks ieguvums – prognozējama finanšu plūsma

Nobeigumā jāuzsver, ka jebkura biznesa interesēs ir piemērot stratēģisku un plānveida pieeju potenciālo strīdu risināšanai ar sadarbības partneriem. Veiksmīgi izvēlēta strīdu risināšanas klauzula un vienošanās līgumā par to, kurā brīdī un pie kādām summām piemērot strīdu risināšanas mehānismu un kādu tieši, ļaus izvairīties no nepatīkamiem pārsteigumiem, kā arī sniegs lielāku prognozējamību par sagaidāmo procesu un tā izmaksām.

Valts Nerets

Partneris, zvērīnāts advokāts

Agita Sprūde

Zvērināta advokāte